

ETO: 821.511.141-3(497.113)GERGELY B.
821.511.141-3(497.113)FÜLÖPI.
821.511.141-3(497.113)BÖRCsök E.
141.72-055.2

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

DOI: 10.19090/hk.2022.4.32-47

ISPÁNOVICS CSAPÓ Julianna

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék, Szerbia

FEMINISTA HÁTSZELEK:
A MODERN NŐ ESZMÉNYE

Gergely Boriska, Fülöp Ilona és Börcsök Erzsébet
életművében, szövegeiben

Feminist tailwinds

The ideal of the modern woman in the works and texts of Boriska Gergely,
Ilona Fülöp and Erzsébet Börcsök

Feministički vetar u leđa

Ideal moderne žene u delima Boriške Gergelj, Ilone Filep i Eržebet Berček

A vajdasági magyar irodalom történetének Szenteleky Kornél fémjelezte korai szakaszában, a 20. század első felében tűnik föl Gergely Boriska (1887–1943), Börcsök Erzsébet (1904–1971) és a korunk emlékezetéből kihullott Fülöp Ilona (1891–1954). A kisvárosi közegek írónői férfi írók társalmában, de a vidékünkre is beszívargó feminizmus eszméi mentén alakítják életüket, érnek alkotóvá, publicistává és szépiróvá. A korszakban elérhető női életpályák, boldogulási lehetőségek szövegeik nőalakjai révén is feltárulnak. A munka célja a fenti nőírók életútjából, szövegeiből kibontható modern nőalak elemzése, választ keresni a kérdésre, sikerül-e kibontakoznia a korszerű, önálló női identitásnak Vajdaságban a fenti időszakban, avagy pusztán érdekes színfoltként, a férfivilág asszisztenciájaként tekinthetünk a fenti alkotókra és szövegeikre.

Kulcsszavak: Gergely Boriska, Börcsök Erzsébet, Fülöp Ilona, nőíró, feminizmus

Feminista hátszelek: a modern nő eszménye

Irodalomtörténet-írásunk (Bori 2007, Vajda 2006, Vajda 2007) és lexikográfánk (Gerold 2017) a vajdasági magyar irodalom születését 1918-tól számítja. Bori Imre a fenti korszakolás ellenére nem tekint el az előtörténet tárgyalásától sem (Bori 2007). Kortárs kultúr- és irodalomtörténet-írásunk (Ispánovics Csapó 2011, Bence 2015, Mák 2020) egyre inkább alapozónak tartja a korai idők kultúra-, nemzet- és irodalomteremtő kontextusát, örökségét és hatásait.

Irodalmunk előtörténete férfítársadalomban születik. A nők politikai, gazdasági és jogi egyenlőségéért folytatott eredményes küzdelmek a XIX/XX. század fordulójához köthetők. A XX. század elején, Emmeline Pankhurst vezetésével kibontakozó szüffrazsett-mozgalom hatalmas tüntetéseivel, tömeggyűléseivel, zenekaros felvonulásokkal, éhségsztrájkokkal, demonstrációkkal megindítja a harcot a női választójogért (Kertész 1979).

1896 decemberében megkezdzi működését Budapesten a Schwimmer Rózsa vezette Nőtisztviselők Országos Egyesülete, amely a szokványos karitatív tevékenység és a nőoktatás mellett már az irodai nőalkalmazottak gazdasági jogainak a védelmével is foglalkozik. 1904-ben a fenti egyesület tagságából kivált csoport megalakítja a Feministák Egyesületét, amely nyíltan vállalja a női jogok védelmét az élet minden területén. Nagyon fontosnak tartják a nők munkavállalását, a függetlenséget, az önálló megélhetést, a szakszerű gyermeknevelés elveinek a terjesztését s nem utolsósorban a korszakot jellemző „kettős morál” elleni harcot. A nőmozgalom eszméi korán, már a XX. század elején elérik a vidéki Magyarországot. A polgári feminista nőmozgalom osztrák-német mintakövetéssel, fáziskéséssel ugyan, de igyekszik létrehozni a magyarországi mozgalom vidéki hálózatát. Megalakul a pécsi, nagyváradi, aradi, szegedi, szombathelyi és debreceni fiókegyesület. „Egyesületi kereteket kapott még a szervezkedés Temesvárott, Szabadkán, illetve 1909-ben alakult egy felvidéki fiók Nyitra központtal. 1914-től működött a Nyíregyházi Feministák Egyesülete. Nagybecskerekén, Kaposváron és Balmazújvárosban szintén tevékenykedtek” kisebb feminista csoportok (Czeferner 2016, 555).

1904 és 1918 között jelenik meg, hol Zomborban, hol Budapesten is (kettős szerkesztőséggel) Pataj Sándor ügyvéd, lapszerkesztő, ellenzéki politikus *Igazság* című politikai, irodalmi és jogi folyóirata. A szerkesztő poétai és filozófusi ambícióinak is jelét adja a lap hasábjain, másrészt politikai, művelődési jegyzeteket, jogászati szakcikkeket ír. A lap profiljába, a szabadkőműves eszmeiséggel összhangban, az általános választójogért folytatott küzdelem, a tudatlanság és az alkoholizmus elleni harc, a szocializmus eszméinek a népszerűsítése mellett

a feminizmus propagálása is beletartozik. Pataj maga is tevékeny szimpatizánusa a mozgalomnak, 1908-ban beszédet tart a feministák budapesti nagygyűlésén, 1911-ben Dirner Gusztáv és Bély Schwimmer Rózsa mellett Pataj Sándor képviseli Magyarországot Stockholmban a női választójogi nemzetközi kongresszuson. Az *Igazság* hasábjain publikál többek közt Bély Schwimmer Rózsa, gr. Teleki Sándorné (Szikra), valamint gr. Károlyi Mihályné, a magyar nőmozgalom élharcosai. A lap szerzői a képzett, dolgozó, politikai jogokkal is rendelkező nőben látják a társadalmi haladás egyik zálogát (Ispánovics Csapó 2003).

A feminizmus eszméi tehát nem idegenek irodalmunk, kultúránk előtörténetében, az első vajdasági magyar nőírók színre lépésének idején. Nem idegenek, de nem is közkedveltek, amint azt a zombori női kaszinó esete is tanúsítja. Pataj Sándor ötletét, haladó, korszerű kezdeményezését felkarolják ugyan az első sorban jótékonykodással foglalkozó zombori hölgyek, de az 1905 októberében a vármegyeszékhelyen megalapított kaszinó egyrészt a hiányzó női öntudat és felvilágosultság, másrészt a (férfi) közvélemény országos szintű rosszalló megszólalása okán halálra ítélt vállalkozás (Németh 2021a). Az értetlenség oka a helyi, csakis a férfiközönség számára elérhető 'kaszinókultúra' éretlenségéből adódhatott, hiszen a társaskörök (olvasóegyletek, kaszinók) olvasáskultúrájának meglétét (számszerű adatok hiányában) jórészt csak feltételezhetjük. Az egyleti könyvtárak nyomtatott szabályzata és/vagy könyvjegyzéke alapján pusztán arra következtethetünk, hogy az olvasó (férfi)tagok érdeklődését „a periodikumok mellett jobb esetben a klasszikus magyar irodalom szövegei, rosszabb esetben a korabeli divatos ponyva elégitette ki. A kortárs irodalom könyvei ritkán kerülhettek a térség olvasóinak a kezébe” (Ispánovics Csapó 2009, 102).

A századfordulón feltűnő polgári szabadegyetemek 'hálózata' Magyarországon, a déli vidékeken is kialakulni látszik. A szabad líceumok alapvető célja a műveltség, a szaktudás, a kor haladó eszméinek a terjesztése. Segítségükkel a feminizmus elvei, a női egyenjogúságért folytatott küzdelem is begyűrűzik vidékünkre, Szabadkán, Zomborban és Nagybecskerekén.

A feminizmus eszméi már a XIX. század végén hallatnak magukról Bácskában. 1899 novemberében többek közt Rorák Imre tart előadást *A nőkérdés és a középosztály* címmel Szabadkán a Szabadkai Szabad Lyceum-Egyesület (1899–1918) liceumi előadásainak a nyitóévében. A vármegyeszékhelyen működő Zombori Szabad Lyceum Egyesület (1899–1914) szervezésében hét alkalommal foglalkoztak a nőkérdéssel.

Az előadók között volt Strasser Lajos (1902), Staudacher Mariska (1903-ban ő volt az első női előadó), dr. Pataj Sándor (1906-ban), Bély-

Schwimmer Róza (1907-ben), Csajdáné Janda Matild (1911-ben), Loósz István (1912-ben) és dr. Cholnoky Jenő (1914-ben). Bedy-Schwimmer Róza a nők társadalmi helyzetéről tartott előadást. A *Bácska* 1907. február 8-i számában megjelent tudósítás leszögezte: a Szabad Lyceum jóvoltából a zomboriak végre egy vérbeli feministát láthattak és hallhattak. Szokatlanul élénk hangulatú rendezvény részese volt a megjelent közönség, miután az előadás alatt sokan közbeszóltak, de a gáncsoskodó kérdések mindegyikére kielégítő választ adott az előadó (Káich 1979, 74–75).

A nagybecskereki líceumi előadások (1901–1918) keretében 1910 februárjában Lux Terka *A nőkérdésről* címmel terjeszti a feminizmus eszméit (Káich 1979).

Glücklich Vilma, a fővárosi Feministák Egyesületének alapító tagja és ügyvezető elnöke, a *Nő és Társadalom*, valamint a *Feminista Értesítő* mozgalmi feminista lapok munkatársa, szerkesztője 1914 januárjában, vidéki előadás-sorozata keretében, Szabadkára is ellátogat. Nagy hatású előadásán felbuzdulva a szabadkai hölgyek a helyi Bárány vendéglőben Krausz Lenkének, a Szabadkai Önszegélyező Szövetkezet vezérigazgatójának az elnökletével létrehoznak egy lokális feminista egyesületet, amely Szabadkán is harcra száll a nők választójogáért. Pár hónappal később, márciusban ugyancsak Glücklich Vilma előadásának a hatására Nagybecskereken is megalakul a helyi feminista egyesület a Korona Szálló nagytermében Freund Adolfné elnöki közreműködésével (Németh 2021b).

A XX. század első felében felbukkanó bácskai magyar nőírók megszólalásaira minden bizonnyal a nők munkavállalását, önállóságát, egyenjogúságát támogató törekvések is hatottak. Az 'úttörők úttörői' eleinte inkább csak a sajtó hasábjairól ismerősek az olvasó számára, illetve vékonyka verses- és novellásköteteket, ritkábban történeti munkákat, népdalgyűjteményt publikálnak Bácskában és/vagy Budapesten. Alba Nevis (Unger Ilona), Jovánovich Lea, Janda Matild, (Molnárné) Radich Jolán, Radványne Ruttкаи Emma, Poznan Jolán, Polit Vladislava, Petykó Anna, Heller Margit (Mák 2016), Grujicsné Popovics Emília és Staudacher Mariska (Ispánovics Csapó 2011) szövegei egyaránt hatni kívánnak helyben, regionális szinten vagy éppen a fővárosban.

Lektűr és 'helyi színek' – Gergely Boriska

Az óbecsei születésű, Törökkanizsán élő (P.) Gergely (Gelbmann) Boriska (1887–1943) a zsidó származású, magyar anyanyelvű és tudatú bánáti irodalmá-

rok (Várady 2013) egyike, zsidó identitása ellenére a vajdasági magyar kulturális, irodalmi élet elkötelezett szervezője, alkotója (Pató 1986), Szenteleky (Sztankovics) Kornél (1893–1933) kortársa.

Irodalmunk egyik elfelejtett figurája „Esti Kornélia” (Szarvas 2018) a kortársak szerint is a dilettáns mintapéldánya (Szarvas 2018). „Percíró”, kire boruljon minél előbb a feledés jótékony fátyla (Szilágyi Á. 2013), hiszen semmi köze az „egészen nagyokhoz” (Babits 1979). Szenteleky a vajdasági magyar kultúra mindenesei között tarthatta számon a törökkanizsai írónőt is, hiszen kényszer szülte sokoldalúsága, szétforgácsolódó alkotómunkája járhatott ugyan felületességgel, de „sok apró teljesítménnyel” is, ami „a kulturális nivót a maga teljességében és nem csak egy-két pontján emeli” (Szenteleky 1944, 43). Ilyen értelemben, Szilágyi Márton irodalomtörténet-képe (Szilágyi M. 2013) felől szemlélve, a feminizmus ’konceptiója’, élet- és pályamodellje, eszmeisége teszi Gergely Boriska szövegeit, tevékenységét alapozó jellegűvé, a (vajdasági) magyar irodalom történetét pedig teljesebbé. Ideje tehát újradefiniálni a dilettáns fogalmát, hiszen egyre nyilvánvalóbb, hogy jelenlétük „(különösen egy-egy irodalomtörténeti helyzetben) nem feltétlenül átkos” (Szarvas 2015, 34), sőt reakciókészségükkel segítik az irodalom életében bekövetkezett változások kiteljesedését, pl. a női irodalmi emancipáció esetében is (Szarvas 2015).

Irodalomtörténetünk Gergely Boriska négy önálló kötetét jegyzi: két regényét (*A tékozló lány*, Budapest, 1929; *Asszonycél*, Zombor, 1933) és két mesekönyvét (*Mesék*, Kanizsa, 1926; *Nagyokról kicsinyeknek*, Szabadka, 1933) (Németh 2014, 87).

Az író nő a szabadkai *Bács megyei Napló* napilap és a *Hétről-Hétre* hetilap ismert munkatársa lehetett, hiszen novelláival a korszak reprezentáns antológiáiban is rendszeresen szerepelt (*Almanach*. Bács megyei Napló, 1924; *Kéve*, 1928; *Vagyunk*, 1928; *Almanach*. Bács megyei Napló, 1929; *Koszorú*, 1931; *Ákácok alatt I–II.*, 1933; *Városok... falvak...*, 1933). Jelentőségére utal az a tény is, hogy a szabadkai/újvidéki *Képes Vasárnap* társadalmi és szépirodalmi hetilap *Kéve* című irodalomteremtő antológiájában a korszak ’hangadó’ regionális irodalmárai (Szenteleky Kornél, Tamás István, Fekete Lajos) nyomában Gergely Boriska hét novellával szerepel. Gergely életműve feltárássra, kallódó szövegei begyűjtésre, publikálásra, újraolvasásra várnak (Hózsá 2012).

Hiánypótló vállalkozását, felnőttekhez és gyermekekhez egyaránt szóló, szórakoztató és tanulságos „kultúrhistóriai” (Bori 2007) meséit a kortársak a szerző „nagy, reális érzéke” (Szirmai 1933, 727), meleg hangja, kiváló elbeszélő képessége s nem utolsósorban a lélektani elemzések újabb eredményeinek alkalmazása okán dicséri (Farkas 1934). Meseátírásaival a vajdasági magyar

gyermek- és ifjúsági irodalom egyik első, kísérletező szerzőjeként kanonizálódott (Herédi 2017). A mese műfajának és nyelvének programszerű modernizálása, a kultuszmesze beemelése Pósa Lajos és Gárdonyi Géza nyomában járva naiv, szentimentális hangvételükkel nem nyerik el a kortársak tetszését sem. Gergely Boriska dilettantizmusát publicisztikája és az induló irodalmi életben betöltött szervezőmunkája ellensúlyozza (Herédi 2019).

Az író önművei között tartja számon irodalomtörténetünk és lexikográfiánk *A tékozló lány* című szövegét. A regény az újpesti *Színes Regénytár* százkötetes olcsó, népszerű szerelmes regény (lektúr) sorozatának egyik darabja. Kézbe véve a harmincfilléres kiadványt, a következő adatokat rögzíthetjük a főcímlapról: szerző Clara Poole, fordította Gergely Boriska. A kiadás éve nem szerepel a kötetben. Gubás Ágota életrajzi jegyzetében szintén Gergely regényének tudja *A tékozló lányt* (Gubás 1992).

Gergely Boriska fordítása/regénye sem típusa, sem témája tekintetében nem illik Szenteleky írói kultúrprogramjába, a „helyi színek” elméletébe. Európa felől szemléli ugyan a vidékiséget, de a lokálistól eltávolodva, a fővárosi lektúr jegyében.

Börcsök Erzsébet *Sárrijának* előképe, Ilse Ludvig, a drezdai zománcáru-nagykereskedő lánya a XX. század, 'a mai kor', a kapitalizmus gyermeke. 'Gyermekké' degradálja női mivolta is:

Az embert még felnőtt korában is csak gyerekek nézik otthon, akinek mindenben illik szótfogadni, és nem gondolnak arra, hogy az nem mindegy, ha az ember nem akarja meginni a tejet, amit nem szeret, vagy ha az ember nem akar a felesége lenni annak, akit nem szeret. A tej egészséges és tápláló, muszáj meg innod – mondják –, a férfi gazdag és eltart téged, muszáj hozzámenni – mondják később ugyanúgy (Poole [1929], 147–148).

Az anyának, Ludvignének, a jól szituált úriasszonynak a világlátását a kor közismert sztereotípiája határozza meg: „csak az dolgozik, akinek muszáj dolgoznia. De hogy a munka életcél legyen és erkölcsi alap, ez nem jutott volna soha eszébe” (Poole [1929], 41). Modern, „felvilágosodott” lányának, aki három évet töltött az orvosi fakultáson, a boldogság záloga a szellemi és anyagi függetlenség (a saját egzisztencia), a tiszta, önzetlen szerelem, az anyagi érdekből kötött házasság helyett. Ilse 'eltékozolja' a kapitalista gyáros személyében megjelenő jó partit, mert nem szeretné ugyanezt tenni az igaz, őszinte érzelmekkel. A nagyvárosból vidékre, Sonnenbergbe menekül, ahol a feminista eszmeiséggel összhangban „dolgozó nővé” lesz a helyi patikában. A vidéki lányok szemében Ilse alakja lelkesítő, a romantika 'rózsaszínű selyemfátyola'

borítja, regény vagy mozifilm hősnőjeként tekintenek rá: szép, okos és jó. Nem véletlenül. Külső megjelenése is ezt sugározza. Már a regény kezdetén sportdresszben jelenik meg egy autóbaleset áldozataként, vidéki mindennapjaiban nadrágot húz, motorbiciklit vezet az egyik helyi fiatalember társaságában („A száguldás izgalmas gyönyöre feszítette idegeiket, repültek, mint két álomlátó, csodaváró, modern csavargó, a hajdani mértőföldes csizmájú Matyi utódai”, Poole [1929], 94). Ilsét a konzervatív vidék szemében kompromittálja a független nő életmódja. A munkát vállaló, magát eltartó lány vesszőfutása a látszat után ítélő kispolgári társadalom kettős erkölcséből fakad. A magányos nőt vadnak nézik a férfiak, „akire szabadon vadászhatnak, fegyverek válogatása nélkül” (Poole [1929], 107). Majd a narrátor másodszer, fokozott felháborodással is rámutat:

...a magányosan élő fiatal nő védtelen, mint egy facsemete az útszélen. Mindenki megtépheti koronáját és a legkisebb szélvihar is kettétörheti. Hiába nemes az oltás, hiába akar nagyranőni, megélni egyedül, diadalmasan... Ismeretlen, gonosz erők törnek rá, amelyekkel szemben tehetetlen és ismeretlen férgék lerághatják üde lombjait [...] Hát csakugyan hiába öntudatos, akaraterős, dolgozniakaró és jó egy fiatal, szép nő, nem menekülhet mindettől, ha magányosan él? (Poole [1929], 144).

Ilse sorsának megoldása korabeli mozifilmekbe illő váratlan fordulat. A gazdag nagybácsi halála oldja meg kilátástalannak látszó helyzetét. A lány nagy vagyont örököl, hirtelen minden jóra fordul, megmenekül a nem kívánt házasságtól. Megtalálja végre helyét egy fiatal, vonzó úriember, a karlsdorfi orvos, Müller Heinz oldalán.

A *Kalangya* folyóirat első négy számában, 1932 májusa és augusztusa között jelenik meg Gergely Boriska folytatásos regénye, a *Varrótűhercegnő*. Számunkra nemcsak azért érdekes, mert, illeszkedve a meseparafrázáló opushoz, modern Hamupipőke-történetként is felfogható (Berényi 2015), hanem a szövegben megalkotott női identitás konstrukciója miatt is. A férfi hatalom áldozataként megjelenő nő (Kemenes Géfin – Jastrzebska 1998), Szalay Kornélia alakja és életútja kísérlet az anyagilag és szellemileg független „új nő” megkonstruálására (Borgos 2007). Az érettségizett varróleány „a magányos útnak indulás gesztusá”-val (Berényi 2015, 2) szeretne kilépni a kisvárosi mindennapokból, miközben az önálló párválasztás szándékát is megfogalmazza: a férj legyen úriember, lehetőleg diplomás, író vagy művész.

Lia tehát *nagyvárosi kószálónővé* lép elő: a beszélő nevű kisvárosból, *Poroskából* érkező varróleányból titokzatos zszurnalisztává avanszál, aki

nyugodtan nézelődhet a városban, azaz privilegizált térhasználati lehetőségekkel bír, önmaga jogán van szabad bejárása a modern városi nyilvánosság helyszíneiként, kvázi-színpadaiként funkcionáló közterekre: szerkesztőségekbe, kávéházakba, színházi büfékbe (Berényi 2015, 3).

A lehetőségek adottak, Lia azonban, habitusából adódóan, nem képes túllépni önmagán, vidéki kötöttségein, műveltségén, világlátásán. A városi áruházak kirakataiban, a férfiszemekben tükröződő, inkább passzív, mint független, vidéki varróleány három kalandja három kudarc története. Az „új lelkeségű nő”, Erdős Renée asszonyhőse, csak messziről, áthallások vagy éppen egy rosszalló említés alkalmával (Berényi 2011b) mutatja meg magát. A Varrótűhercegnő leveleiben végül mégis anyjától vár megerősítést, átírja a hagyományos meseszerkezetet, s egy csöppet sem váratlan fordulattal egy hozzá és Poroskához illő habitusú, telekvári saját *Béka király* vagy *Szörnyeteg* (Berényi 2015) felesége lesz.

Gergely Boriskát szerelmes regényei miatt Sziráky Dénes Sándor, a *Kalangya* egyik munkatársa a komolytalanság vádjával illeti. A szerelmi históriák már kimentek a divatból, 'komoly problémák' felé kell fordulni, s szint vallani: „Hogy tudniillik milyen világnézet szolgálatában állok. Valljak szint az írásommal, mert valaki vagy cionista, vagy kommunista, vagy pacifista, polgári, avantgarde, vagy mit tudom én micsoda, akkor, amikor író” (Gergely 1932, 413). A válaszban a kettős polgári erkölcs ellen forduló feminizmus gondolatvilága is tetten érhető. Nem lehet elhallgatni a gazdasági válság mellett megmutatkozó „szekszuális nyomorúságot”, amint azt a polgári társadalom erkölcsöszei oly szívesen teszik. Az írónak nem kendőznie kell, hanem tükröképet mutatni „az élet szekszuális arcáról” (Gergely 1932, 414). Ilse Ludvig és Szalay Kornélia életútjának buktatói, irány- és sorsválasztásai, sikerei és kudarcai a fentiekkel összhangban történnek.

Novella és 'szcenárió'

Gergely Boriska *Varrótűhercegnője* mögé Fülöp Ilona (1891–1954) alakját is odaképzeltjük. *A tékozló lány* [1929] című regény első fejezete (Ilse és anyjának sorsdöntő autóbalesete) akár egy 1928-as újsághír nyomán is íródhatta volna, amelyben Korda Mária színésznő szenved balesetet New Yorkban, kísérőjével és személyi titkárával, Fülöp Ilonával (F. N. 1928).

A szabadkai hivatalnoknő a helyi Magyar Hitelbank alkalmazottja. A *Bácskai Hírlap* és a *Bács megyei Napló* munkatársa, a szabadkai sajtó első újságírónöje. 1913-ban kerül ki a nyomdából és felejtődik el *Kacag a sátán* című novellás-kötete. A kisvárosi közegben eszmélő írónőt „...a család kötötte, amely még

azt sem helyeselte, hogy egyetlen lányuk irkafirkálással foglalkozik és holmi haszontalan költők társaságában tölti el a fiatalságát” (Vukov 1999, 13).

Fülöp Ilona 1914 májusában testvéréhez utazik New Yorkba. Amerikában 1915-ben férjhez megy Nicolaus Murrayhez. Tizenegy évig az amerikai magyar lapok (*Bányászlap, Berkó Képes Újsága, Amerikai Magyar Népszava*) publicistája.

1926-ban, amikor Kosztolányi Dezső *Édes Anna* című regényét írja, Hollywoodba költözik. Három évet él itt. Először Fazekas Imre titkárnője, majd egy évig Kertész Mihállyal dolgozik együtt. Később, 1928-tól Korda Mária fogadja fel titkári munkakörbe, akinél „nem volt nagyon sok dolga. Szabad idejében írt egy filmdrámát. Magyar cseléd lány a hőse. Átadta a szcenáriumot az Universal vezető-dramaturgjának, aki elolvasta és ezt mondta: – Olyan jó és karakterisztikus ez az írás, hogy öt évre szerződtetjük Önt. Fülöp Ilona most Hollywood legboldogabb nője” (Ismeretlen 1928, 60). A törekeny szabadkai újságíró mesébe illő, filmvászonra kíváncsozó karriertörténete, nőhöz nem illő, szokatlan munkálkodása később is foglalkoztatja a magyar sajtót:

Kint élt Hollywoodban Fülöp Ilona, aki egyike a legcsodálatosabb embereknek. Newyorkban volt évekig és más amerikai városokban mint újságíró. Hollywoodban szcenáriumokat írt, fordított, titkárnősködött, zsenije az ottani küzdő magyarok központjává tette, akik hozzájártak tanácsért, ötletekért, bátorságért, kitartásért és harapnivalóért. Maga csinálta magyar stílusu bútorai, szőnyegek, vánkosai, batikjai az iparművészet remekei, házáat otthonná, menedékházzá tette. Csüggedhetetlenebb, ambiciózusabb emberi lény Fülöp Ilona még az erős, törhetetlen többi hollywoodi dolgozónál is, ez pedig nagyon sokat jelent. Darabokat és regényeket írt, közben éhezett, úgy lefogyott, hogy mozogni sem birt, de kedélye, lelkierője töretlenül energiát sugárzott. Még eddig nem volt igazi szerencséje, sőt mindig jött valami a szerencse és a lehetőség közé. Fülöp Ilona bámulatraméltó, annál inkább, mert nő, aki fizikailag nem éppen robusztus. Minden nap meghozhatja neki a hosszú évek egyetlen szenvedésének eredményét. Mindennap, minden óra (Béla 1931, 28).

Fülöp Ilona novelláiban, tárcáiban, egyetlen film-forgatókönyvében a nők alárendeltségét tematizálja (Vukov 1999). Témaválasztására a feminizmus eszméi is hatnak. A *Bácskai Hírlap*ban ő maga is tudósít egy szabadkai feminista rendezvényről.¹

¹ Fülöp Ilona. 1913. A feministák Szabadkán. *Bácskai Hírlap*, jún. 26. (145): 1.

1932-ben Fülöp Ilona *Tavaszi zápor* című 1928-as forgatókönyve alapján (francia–magyar koprodukcióban) azonos címmel rendez világsikerű fekete-fehér hangosfilmet Fejős Pál (1897–1963).² Egyik segédrendezője Keleti Márton.

Fejős egyévnnyi franciaországi kitérő után tér vissza Magyarországra. Párizsi készítésre „parasztfilm” forgatására készül, nem minden előzmény nélkül: „A téma már megvolt, mert 1931-ben, mielőtt elhagyta Hollywoodot, megvásárolta az Universaltól a megfilmesítési jogát egy ilyen tárgyú forgatókönyvnek (Dodds 1973, 51), mely Fülöp Ilona (1891–1954), az 1914-ben az Egyesült Államokba vándorolt író nő munkája volt” (Fejős 2002, 722).

A *Tavaszi záport* négy nyelven (magyar, francia, német, angol) négyszer egymás után veszik föl. A 75 perces filmdráma francia címe *Marié, légende hongroise*. Az idegen nyelvű cím is utal a rendező kultúráreprezentáló, művészetteremtő szándékára:

A *Tavaszi zápor* a negyedik magyar hangosfilm volt. A produkció a Hunnia Filmgyárban a francia–magyar Osso cég költségén készült (Lajta 1942, 29; Nemeskürty 1965, 13, 311), komoly francia technikai háttér igénybevételével (Heltai 1932; Fehér 1932). „Ezért jöttem én Párizsból Budapestre – írta – és csináltam meg a *Tavaszi zápor*-t. Nem azért csináltam, mert meg voltam győződve, hogy irodalmi óriás, sem pedig, mert azt hittem, hogy a világ legjobb képét csinálom, hanem mert úgy láttam, hogy ennek a képnek vannak lehetőségei Amerikában [...], én ezt a filmet Amerikának csináltam és azért, hogy elindítsak valamit, amin keresztül a művészethez közeledünk” (Fejős–Nagy 1932, 588–589) (Fejős 2002, 738).

A Budapest melletti faluban, Boldogon forgatott film Magyarországon megbukik, ennek oka pedig nagy valószínűséggel valóban abban a mozzanatban kereshető, hogy Fejős munkája tézisdarab, amely magyar falusi környezetben játszódik ugyan, de attól idegen, hiszen a magyar kispolgári miliőt, annak úrhatnamságát, képmutatását mezteleníti le (Nemeskürty 1965).

² 1919-ben vagy 1920-ban rendezi első filmjeit a magyarországi Mobil Studios számára. 1923-ban Bécsbe, majd Berlinbe, azután Párizsba, végül New Yorkba, Hollywoodba menekül a fehérterror és a Horthy-rezsim elől. Bécsben Max Reinhardt alkalmazza, Párizsban egy sikertelen produkciót rendez. Első sikeres amerikai játékfilmjét, *Az utolsó pillanatot* 1927 októberében készíti. Az Universal Filmstúdióhoz szerződik 1930-ig. Fejős a filmet a festészet rokon művészetének látja, a történet helyett a fény és az árnyék filmes lehetőségei izgatják. 1931-ben elhagyja Amerikát, hogy hangosfilmeket rendezzen Franciaországban. 1941-ben hátat fordít a filmkészítésnek. https://upwikihu.top/wiki/Paul_Fejos

A *Tavaszi zápor* cselédttörténet³, félúton „a modern művészfilm és a konvencionális melodráma között” (Balogh–Király 2000, 177). Hőse, a megesett cselédleány Édes Annától eltérően szelíd didaktikával mutat rá, nem szabad továbbörökíteni a múlt hibáit (Vukov 1999). A kiszolgáltatott, gyenge akaratú nőt egy független, önálló női identitásnak kell felváltania.

Női regény a 'helyi színek' sodrában

A korszak fenti női szerzői közül Börcsök Erzsébet (1904–1971) munkássága már a XX. század második felétől részévé válik a jugoszláviai magyar irodalom történetének. Irodalomtörténetünk (Bori 2007) Gergely Boriskát említi, Fülöp Ilonát nem tartja számon, Börcsök Erzsébetet egy oldalon át tárgyalja.

A bánáti, csenei születésű tisztviselőnő, később magyartanárnő első, *Sári* (1924) című kisregényét, „lányportréját” (Bori 2007), Szenteleky Kornél patronáló szándéka ellenére, 1932 helyett⁴ jóval később, csak 1971-ben olvashatja a nagyközönség 'színes', szórakoztató regényként (Berényi 2011a). A korabeli kritika- és irodalomtörténet-írás a kisebbségi problematika felvetésében látja a szöveg értékeit, Börcsök pedig igyekszik megfelelni ennek az elvárásnak (Bori 2007). A kapitalista élet- és világrend kulisszái előtt kibontakozó (kis)polgári szerelmes regénye, „lányregénye” (Utasi 1994), a *Sári*, több ennél. Címer Sári, a gazdag temesvári fakereskedő kisportolt, üzleti érzékkel megáldott lánya emancipált, „mai nő”, így a feminista elvek is megérintik („A sorsa mindenki-

³ „A történet egy megesett vidéki cselédleányról szól. Az indító felirat szerint a film egy Alföld-szerte az »öregek ajkán« élő legendát mutat be, mely szerint az áprilisi záport »halott anyák zúdítják alá a mennyországból, hogy megvédjék lányaik erényét a tavasz és a szerelem kísértéseivel szemben«. Szabó Marit, egy falusi kispolgári családnál alkalmazott szolgálót a falu urasági intézője csábítja el, aztán természetesen magára hagyja. Megtudván, hogy a lány gyereket vár, úrnője elküldi, így a közeli városba megy, beáll cselédnek, majd egy mulatóban kap munkát. Itt szüli meg lányát. Társnői és a vendégek szeretettel veszik körbe. Húsvétkor visszamegy falujába, a templomban bemutatja gyermekét. Ismét a városban látjuk, ám itt egy erkölcsvédő szervezet elszakítja a gyereket a megesett anyától, menhelyre viszik. Szabó Mari ismét falujába tér vissza. Kinevetik, megalázzák, nem találja helyét, a falusi kocsmában kétségbeesésében inni kezd. Májusi litániára a templomba megy, ahol könyörgés közben meghal, a mennyországba kerül. Innét látja 15 évvel később, hogy lányát egy uraság hozzá hasonlóan el akarja csábítani. Egy csillogó aranyvödörből vizet zúdít alá, mely, mint tavaszi zápor odalent megmenti 16 éves lányát” (Fejős 2002, 238).

⁴ Egyes értelmezések (Berényi 2011) jogosan, recepciótörténeti körülménnyel magyarázzák, hogy a regény Szenteleky ajánlása ellenére sem jelenhetett meg a maga korában. A XX. század tízes–húszas éveiben a magyarországi női lapok didaktikus, identitásformáló lányregényeket közölnek, amelyek társadalmilag elfogadott, normakövető női magatartásra buzdítanak (Kádár 2002). A *Sári* története, nőalakja nem illik ebbe a sorba.

nek a saját kezében van”, Börcsök 1971, 111) akkor is, ha a (kis)polgári világ viszonyai erre még nem érettek meg, amint azt Sári bukása, a vele történő „kiszámítható szörnyűségek” is példázzák.

A végtelen fal (1933) című tézisregényében az író nő a vajdasági etnikumok, szerbek és magyarok együttélésére fókuszál, Szenteleky Kornél mégis érdekes, eleven, határozottan jó, noha „kissé asszonyos regénynek”⁵ nevezi, hiszen Kalán Margit „a szív túlradó ösztönösségének megtestesítője” (Utasi 1994, 122).

Börcsök Erzsébet legismertebb munkája az *Eszter* (1939), amit a hatvanas években kiegészít, s amelyre (*A végtelen fal* mellett) az áhított vajdasági magyar regény (Szenteleky 2000) egyik megvalósulásaként is tekinthetünk. Juhász Erzsébet posztumusz *Határregényének* (2001) a perspektívái újraértelmezik és határregénnyé avatják *Eszter* történetét (Hózsza 2003). Más meglátások szerint Börcsök szövege a Szenteleky-kultusz és a trianoni trauma regénye (Berényi 2011) is. Nem utolsósorban családregegy, amely a női sorsot tematizálja (Bori 2007), a kor és a régió polgári női identitáskonstrukcióját vetíti ki. *Esztert* a női sorson belül az anyaság regényeként is olvashatjuk. Módráné egy a sokgyermekes kispolgári családban kibontakozó anyafigura, aki környezete rosszállása, a lemondások, áldozatok sorozata ellenére az anyaság felbuzgó „meleg árama” (Börcsök [1939], 18) által indítva vállalja ötödik gyermekét, *Esztert*. A szentté magasztosuló íróemberért rajongó lány, *Eszter* habitusát „a szexualitás sokkja” (Berényi 2011c) formálja. A regény teret ad a bűnként megélt kamaszkori nemiség, a nők elleni erőszak és az abortusz történeteinek. S nem utolsósorban annak a közvetve megfogalmazott véleménynek is, hogy a nő szexuális vágyait csak a házasság szentsége teheti szalonképessé, „hiszen a szeretkezés nem számít többé szerénai bűnnek, sem könnyelmű cselekedetnek” (Berényi 2011c, 78).

Börcsök fenti regénye okkal kanonizálódik a vajdasági (magyar) irodalomban. 2002-ben, az újvidéki női stúdiumok kutatói és kiadói programsorozatának köszönhetően szerb nyelven is megjelenik.⁶

Irodalom

Babits Mihály. 1979. *Az európai irodalom története*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó. <https://mek.oszk.hu/06300/06304/#> (2022. márc. 11.)

Balogh Gyöngyi – Király Jenő. 2000. „*Csak egy nap a világ...*”: *A magyar film műfaj- és stílustörténete 1929–1936*. Budapest: Magyar Filmintézet.

⁵ „...ennek a fiatal és tehetséges írónőnek van egy érdekes, eleven, ha mindjárt kissé asszonyos regénye, mely azonban határozottan jó regény” (Szenteleky 1943, 286).

⁶ Eržebet Berček. 2002. *Ester*. Ford. Lidija Dmitrijevič. Novi Sad: Ženske studije.

- Béla Miklós. 1931. Amiről az ujságok nem irnak. *Ujság*, okt. 18. (237): 28.
- Bence Erika. 2015. *Virtuális irodalomtörténet*. Veszprém: Iskolakultúra. <https://mek.oszk.hu/16600/16648/16648.pdf>, (2022. máj. 22.)
- Berényi Emőke. 2011a. Igény és igénytelenség. Börcsök Erzsébet: Sári. *Híd* (10): 32–39. http://epa.oszk.hu/01000/01014/00085/pdf/EPA01014_hid_2011_10_032-039.pdf. (2021. jan. 13.)
- Berényi Emőke. 2011b. Üvegeipő és szaténruha. Szexualitás és aszexualitás Gergely Boriska Varrótühercegnő című kisregényében. *Hungarológiai Közlemények* (2): 126–136.
- Berényi Emőke. 2011c. Trauma és elfojtás (Börcsök Erzsébet: Eszter). *Híd* (8–9): 81–92.
- Berényi Emőke. 2015. *A női identitás konstrukciója Gergely Boriska és Börcsök Erzsébet prózájában*. <http://docplayer.hu/2916574-A-noi-identitas-konstrukcioja-gergely-boriska-es-borcso-erzsebet-prozajaban.html> (2021. nov. 12.)
- Borgos Anna. 2007. Nők és nőképek a kultúrában: Átmenetek, átjárások, Másik-szerepek. In Uő. *Portrét a Másikról – Alkotónők és alkotótársak a múlt századelőn*. 23–66. Noran: Budapest.
- Bori Imre. 2007. *A jugoszláviai magyar irodalom története*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Börcsök Erzsébet, Vargáné. [1939]. *Eszter*. Noviszád: Urania nyomdai műintézet és kiadóvállalat.
- Börcsök Erzsébet. 1971. Sári. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Czeferner Dóra. 2016. A polgári feminista nőmozgalom vidéken a 20. század kezdetén. In *Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon: Rendi társadalom – polgári társadalom* 28. Szerk. Pap József, Tóth Árpád. 549–560. Budapest: Hajnal István Kör, Társadalomtörténeti Egyesület. https://www.academia.edu/31442178/A_polg%C3%A1ri_feminista_n%C5%91mozgalom_vid%C3%A9ken_a_20_sz%C3%A1zad_kezdet%C3%A9n (2022. jún. 12.)
- Farkas Geiza. 1934. Gergely Boriska: Nagyokról kicsinyeknek. *Magyar Minerva* (1): 62.
- Fejős Zoltán. 2002. A művészet és a tudományos érdeklődés határán: A népi tematika Fejős Pál életművében. In *Mir-susne-hum: Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére*. 721–742. Budapest: Akadémia.
- (F. N.). 1928. Korda Mária autóbalesete Newyorkban: Mutató ujjá kitörött. *Est*, márc. 13., 11.
- Gergely Boriska. 1932. A szekszualitás, mint téma. *Kalangya* (10): 412–415.
- Gerold László. 2017. *Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon. (1918–2014)*. Újvidék: Forum Könyvkiadó Intézet.
- Gubás Ágota. 1992. Gergely Boriska világa. *Híd* (10–11): 771–774.
- Herédi Károly. 2017. Író-apokrifek. *Híd* (7): 76–83.
- Herédi Károly. 2019. A vajdasági magyar gyerekirodalom kezdetei (1925–1969). *Híd* (7): 102–116.

- Hózsa Éva. 2003. Börcsök Erzsébet határregényének határfejezetei. *Magyar Szó*, máj. 17–18., (114): 25. <http://www.zetna.org/zek/folyoiratok/73/hozsa1.html> (2021. máj. 12.)
- Hózsa Éva. 2012. Retro Távlatnyitás. A vajdasági magyar irodalmi visszatekintés kereszteződései. *Hungarológiai Közlemények* (3): 1–12. http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/129%20Hungarologia_2012_3_pdfa.pdf (2021. jún. 2.)
- Ismeretlen. 1928. Intim Pistának, Budapest. *Színházi Élet* (32): 60.
- Ispánovics Csapó Julianna. 2003. Egy zombori folyóirat a 20. század elején. *Magyar Könyvszemle*, 4. http://epa.oszk.hu/00000/00021/00039/mksz2003_4_03.htm (2021. jún. 12.)
- Ispánovics Csapó Julianna. 2009. Az olvasás 'feltételezett' kultúrája Bácskában a XIX/XX. század fordulóján. *Hungarológiai Közlemények* (3): 102–117.
- Ispánovics Csapó Julianna. 2011. *A bácskai magyar irodalmi kultúra előtörténete a régió magyar könyvkiadása szempontjából*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar.
- Kádár Judit. 2002. „Otthonod az uradé”: Három 20. századi magyar képes hetilap nőképe. *Médiakutató* (4): 78–97.
- Káich Katalin. 1979. Szabad líceumok Bácskában és Bánátban. *Hungarológiai Közlemények* (41): 5–105.
- Kemenes Géfin László – Jastrzebska, Jolanta. 1998. A női gyönyör ábrázolása: Lázadás és lemondás. In Uő. *Erotika a 20. századi magyar regényben (1911–1947)*. Budapest: Kortárs Kiadó.
- Kertész Magda. 1979. *A szüfraszettek*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Mák Ferenc. 2016. *A magyar irodalom kialakulása és története a Bácska és Bánság területén*. Doktori értekezés. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar.
- Mák Ferenc. 2020. *Cicelle virágoskertjének díszei: Irodalom és nemzeti újjászületés a Délvidéken. 1867–1920*. Újvidék: Forum Könyvkiadó Intézet.
- Nemeskürty István. 1965. *A meseautó utasai: A magyar filmesztétika története 1930–1948*. Budapest: Magvető.
- Németh Ferenc. 2014. Három vajdasági kultuszmeséről. (Gergely Boriska: Mese Arany Jánosról. Mese Jókai Mórról. Mese Petőfi Sándorról.) In *A mese és kontextusai*. VIII. Nemzetközi tudományos konferencia tanulmánykötete = Bajka, priča i njeni konteksti. Zbornik radova VIII međunarodne naučne konferencije = The tale and its contexts. 8th International scientific conference. Volume of studies. Főszerk. Raffai Judit. 86–93. Szabadka: Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar.
- Németh Ferenc. 2021a. A zombori női kaszinó. *Hét Nap*, júl. 2., 25. <https://hetnap.rs/cikk/A-zombori-noi-kaszino-36283.html> (2021. aug. 2.)
- Németh Ferenc. 2021b. Az első szabadkai és becskerei feministák. *Hét Nap*, okt. 3., 39. <https://hetnap.rs/cikk/Az-első-szabadkai-es-becskerei-feministak-37231.html> (2021. szept. 1.)

- Pató Imre. 1986. Régi írásokat olvasunk: Ecsetvonás Gergely Boriska portréján. *Üzenet* (1–2): 25–28.
- Poole, C. [Clara]. [1929]. *A tékozló lány: Regény*. Ford. Gergely Boriska. Ujpest: „Szines Regénytár” Kiadóvállalat.
- Szarvas Melinda. 2015. Nélkülözött profilkok, nélkülözhetetlen dilettánsok. A dilettánsok Szenteleky Kornél által kijelölt meghatározó szerepe az 1920-as évek végén szerveződő vajdasági magyar irodalomban. *Híd* (2): 33–46.
- Szarvas Melinda. 2018. *Tükörterem flamingóknak: Irodalomtörténeti tanulmányok a magyar vajdasági irodalomról*. Budapest: Fiala Írók Szövetsége.
- Szenteleky Kornél. 1943. Szenteleky Kornél levele Kende Ferencnek. In *Szenteleky Kornél levelei. 1927–1933*. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Bisztray Gyula és Csuka Zoltán. 286. Zombor–Budapest: Szenteleky Társaság.
- Szenteleky Kornél. 1944. A kultúra mindenesei. 40–43. In *Uő. Krónikák. Újvidék: A Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség kiadása*.
- Szenteleky Kornél. 2000. Hol késik a vajdasági regény? In *Uő. Új lehetőségek – új kötelességek*. 76–78. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Szilágyi Ákos. 2013. Oblivio litterarum: Se rendek, se trendek. Totális felejtés a poszt-kánoni korban. *Alföld* (3): 91–103.
- Szilágyi Márton. 2013. Vannak változások: Az elfeledés és felfedezés műveletei az irodalomtörténetben. *Alföld* (3): 63–70.
- Szirmai Károly. 1933. Gergely Boriska meséskönyve. *Kalanga* (11): 726–727.
- Utasi Csaba. 1994. Börcsök Erzsébet regényei. In *Uő. Vér és sebek*. 116–124. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Vajda Gábor. 2006. *Remény a megfélemlítettségben: A délvidéki magyarság eszme- és irodalomtörténete. (1945–1972)*. Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság.
- Vajda Gábor. 2007. *Az autonómia illúziója: A délvidéki magyarság eszme- és irodalomtörténete. (1972–1989)*. Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság.
- Várady Tibor. 2013. *Zoknik a csilláron, életek hajszálon: Történetek az irattárból. Dokumentumpróza*. Újvidék–Budapest: Forum Könyvkiadó Intézet – Magvető.
- Vukov, Petar. 1999. Szabadkától Hollywoodig és a feledésig. Fülöp Ilonáról – egy szabadkai magyar írónőről, a XX. század elejéről. *Üzenet* (3–4): 7–19.

FEMINIST TAILWINDS

The ideal of the modern woman in the works and texts of Boriska Gergely, Ilona Fülöp and Erzsébet Börcsök

Feminist tailwinds: the ideal of the modern woman in the works and texts of Boriska Gergely (1887–1943), Erzsébet Börcsök (1904–1971), and Ilona Fülöp (1891–1954) – the latter has faded into oblivion – appeared in the early phase of Hungarian

literature in Vojvodina marked by Kornél Szenteleky at the beginning of the 20th century. These small town women writers fashioned their lives, developed as writers, publicists and belletrists in a society of male writers, but were also influenced by the ideas of feminism which had infiltrated the region. Opportunities for prosperity and careers for women at the time can be traced through the characters in their texts. The aim of the work was to analyze the modern female figure that can be revealed through the careers and in the texts of the above women writers, and to find an answer to the question whether the modern, independent female identity succeeded in developing in Vojvodina in the mentioned period, or else, we should consider the above authors and their texts as merely interesting colours assisting and complementing the male world.

Keywords: Boriska Gergely, Erzsébet Börcsök, Ilona Fülöp, modern woman, woman writer

FEMINISTIČKI VETAR U LEĐA

Ideal moderne žene u delima Boriške Gergelj, Ilone Filep i Eržebet Berček

U razdoblju istorije vojvođanske mađarske književnosti, obeleženom uticajem Kornela Sentelekija, u prvoj polovini 20. veka pojavljuju se Boriška Gergelj (1887–1943), Eržebet Berček (1904–1971), kao i Ilona Filep (1891–1954) (koju iz današnje perspektive obično gubimo iz vida). One sazrevaju u stvaraoce, publiciste i književnike, u palanačkoj sredini, u okruženju muških pisaca, ali i pod uticajem feminističkih ideja koje dopiru i do naših krajeva. Životni putevi i perspektive žena iz tog razdoblja predstavljeni su kroz ženske likove u njihovim delima. Cilj studije je da se na osnovu životopisa i književnih dela pomenutih autorki analizira ličnost moderne žene, da se pronađe odgovor na pitanje da li u navedenom periodu u Vojvodini može da dođe do izražaja savremeni, samostalni ženski identitet, ili se na spisateljice i njihove tekstove može gledati samo kao na retke svetlosne efekte u svetu obeleženom muškom dominacijom.

Cljučne reči: Boriška Gergelj, Eržebet Berček, Ilona Filep, savremena žena, ženski pisci